

Г. О. Баранов

АНАЛІЗ ІСТОРИЧНИХ АСПЕКТІВ РОЗВИТКУ НЕОКОНСЕРВАТИЗМУ (НА ПРИКЛАДІ РЕЙГАНОМІКИ)

На основі аналізу історичних аспектів розвитку неоконсерватизму, економічної політики американського уряду Рональда Рейгана досліджено застосування економічної практики з метою використання її в розбудові економіки країни, а також задля розкриття особистості Рональда Рейгана. Досліджено історіографію проблематики і доведено, що над деякими аспектами створення і впровадження рейганоміки працювали науковці, висококваліфіковані спеціалісти і реформатори в сфері економіки.

Ключові слова: рейганоміка, неоконсерватизм, економічна теорія.

Постановка проблеми. На основі аналізу історичних аспектів розвитку неоконсерватизму, економічної політики американського уряду Рональда Рейгана, необхідно дослідити застосування економічної практики з метою розвитку економічних процесів, а також задля розкриття особистості Рональда Рейгана. Варто звернути увагу, що на сьогоднішній день мало досліджень з цієї проблематики, а поодинокі дослідження не повною мірою відображають вплив рейганоміки на історію США, України і світу в цілому. Актуальність роботи полягає в необхідності вивчення і задіянні економічних, політичних, соціальних методів та особливостей в управлінні економіки України. Досліджено історіографію проблематики і доведено, що над деякими аспектами створення і впровадження рейганоміки працювали науковці, висококваліфіковані спеціалісти і реформатори в сфері економіки. Вагомий внесок у вивчення цієї проблематики зробили такі фахівці та політики, як Р. Рейган, М. Фрідман, Ю. Панченко, Ф. Хайек та ін [1–2]. Значний внесок в дослідження основ політичної історії США вніс В. Сегрін. В працях В. Сегріна обґрунтовується періодизація політичної історії США з урахуванням впливу концепції неоконсерватизму [3]. Історичні і політичні аспекти формування і розвитку неоконсерватизму у США розкриваються в працях А. Блума і Л. Харца [4–5].

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити та узагальнити інформацію про історичні аспекти розвитку неоконсерватизму, становлення і розвитку рейганоміки та використання її досягнень в економіці та політиці, проаналізувати суть, функції і особливості, що застосовувалися в економіці, а також пропозиції щодо впровадження рейганоміки в сьогоденні.

Обґрунтування отриманих результатів. В 1970–1980-х роках відбулося поступове оновлення консервативної концепції (неоконсерватизму), яке було пов'язано з новим етапом становлення політичних процесів, що яскраво відобразилося, наприклад, в США. Неоконсерватизмом називають

сучасну політичну течію, яка орієнтує цінності консерватизму до постіндустріального суспільства і прогнозує політику уряду і курс провідних держав світу з 1970-х років. Метою неоконсерватизму стало стимулювання ринкових відносин і підприємництва. Формуватися неоконсерватизм почав після революційних потрясінь початку ХХ ст., а його становлення відбулося після Другої світової війни.

Процес перебудови системи державного регулювання був однією з важливих особливостей економіки капіталістичних країн 1980–1990-х років. Наприклад, у США в 1980-х роках спостерігалися дестабілізуючі процеси, які об'єднали циклічну і структурну кризи в державі, стагфляцію (зростання інфляції і падіння темпів економічного росту) з напруженням міжнародних відносин і фінансових проблем. До цього привели економічні, соціальні і політичні проблеми 1960–1970-х років в США (гонка озброєнь, війна у В'єтнамі тощо). Серед факторів, які суттєво вплинули на становлення неоконсерватизму, була суспільна реакція на рух 1960-х р., а саме: молодіжний і жіночий рух за розширення громадянських прав, сексуальна революція, діяльність і погляди лідерів неоконсерватизму. Перед державою постала необхідність перегляду методів і напрямів втручання в економічні процеси, тому неоконсервативний варіант державного регулювання замінив Кейнсіанську концепцію розвитку економіки. Фінансові і соціально-економічні проблеми в 1970-х роках показали, що методи державного регулювання і економічна політика вже не відповідають новим правилам економічного розвитку. Кризова ситуація в США вплинула і на традиційні, і на новітні галузі економіки та визначила негнучкість економічної політики, побудованої на некейсіанських методах регулювання економіки. Некейсіанські методи державного регулювання були піддані критиці з боку Чиказької школи неоконсервативного напрямку, насамперед М. Фрідманом та Ф. Хайеком, які розробили концепцію мінімального державного втручання в економіку і зайнялися пошуком нових методів державного регулювання економічної кризи [2].

На перший план неоконсервативний уряд США поставив завдання раціонального підходу і підвищення ефективності виробництва, зміни його структури і технологій, збільшення інвестицій. Впровадження нових технологій вимагало накопичення значних інвестиційних ресурсів і вкладення їх у пріоритетні галузі. Основні ідеї неоконсерваторів задіяні на практиці в провідних країнах у 1980-х роках з незначними змінами в методах їх здійснення. Основними напрямками державного регулювання економіки стали: стимулювання сукупної пропозиції, контроль за динамікою грошей для зменшення інфляції, купівля об'єктів державної власності (підприємств, облігацій тощо), зменшення адміністративно-правових обмежень економічній діяльності, зміна державної політики щодо соціальних програм, зростання державного стимулювання науково-дослідної роботи. Тобто, головною метою переорієнтації державного регулювання стало зменшення втручання держави в економіку та грошово-кредитне регулювання.

Неоконсервативна теорія визначила концептуальну основу економічної політики уряду президента США Р. Рейгана у 1981–1988 рр. і отримала назву – «рейганоміка». Для цієї політики були характерні такі особливості як захист вільного ринку, збалансованість бюджету, зниження податків для заохочення підприємницької діяльності. Водночас, уряд прийняв рішення для стимулювання інвестиційного клімату, зменшення інфляції і підвищення конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [1; 6]. При такому векторі економічного регулювання питання зайнятості і соціального захисту відходили на другий план. Економічна політика США в досліджуваний період базувалася на концепції стимулювання економіки, і політика Р. Рейгана стала провідною в неоконсервативній політиці капіталістичних країн у 1980–1990-х роках. Основними задачами економічної політики Р. Рейгана було: раціоналізувати виробництво; технологічно і структурно перебудувати економіку; знизити державний борг, інфляцію і безробіття.

Для досягнення поставлених задач було обрано основні напрямки економічної політики, які засновано на скороченні державного втручання в економіку. Податкова політика базувалася на зменшенні податків, що стало першим кроком політики президента Р. Рейгана. Наприклад, довгострокове неінфляційне зростання передбачало необхідність безпосереднього впливу на виробництво шляхом зниження податків, скорочення рівня податкових ставок на прибутки підприємств та особисті доходи людей. Для вирішення цього питання було прийнято оновлене податкове законодавство, основою якого стало зниження податку на бізнес, наприклад, максимальна ставка податку на прибуток зменшилася з 46 % до 34 %, а максимальна податкова ставка на нерухомість і незадекларовані доходи скорочувалась з 70 % до 50 %. В результаті така податкова політика стимулювала інвестиційну активність, зростання обсягів виробництва, створення робочих місць, що привело до збільшення надходжень у бюджет. Також було проведено скорочення індивідуального прибуткового податку з 50 % до 28 %. Було встановлено дві ставки прибуткового податку, а саме: 15 % – на річні сімейні доходи нижче 29 750 доларів в рік і 28 % – на доходи, що перевищують цю суму. Податкова політика збільшувала статки багатих американців і великих підприємців і одночасно дала можливість середньому класу покращити своє матеріальне становище. Для збільшення інвестиційних надходжень було змінено умови амортизації обладнання, що збільшило амортизаційні відрахування, наприклад, для виробничих споруд і будинків термін амортизації яких становив 10–15 років, для обладнання – 5 років, для дослідницького обладнання – 3 роки [7–8].

В 1970-х роках зростання державних витрат, спрямованих на стимулювання складових сукупного попиту у відповідності з кейнсіанською концепцією не показало ефективного результату, а призвело до зростання цін та інфляції, тому держава повинна була шукати нові напрямки бюджетної політики. Уряд Р. Рейгана скоротив державні витрати на програми боротьби з бідністю, і нова програма бюджетної політики на першому етапі призвела до

зниження соціальних гарантій. Основним сегментом соціальної політики Р.Рейгана стала програма нового федералізму, згідно з якою відбувся розподіл функцій федеральної влади, влади штатів та місцевих органів щодо реалізації соціальних програм [7]. Наприклад, федеральний уряд здійснював фінансування первинної медичної допомоги найбіднішим верствам населення, а інші соціальні програми повинні були здійснюватися місцевими органами штатів. Для цього було створено федеральний фонд, кошти якого спрямовувалися на реалізацію соціальних програм протягом 4-х років. Найбільше скоротили програми, спрямовані на підтримку найбідніших верств населення, а саме: скасовано продовольчі картки; зменшено допомогу для матерів-одиначок тощо. Проте, з цією економічною політикою, програми підтримки рівня життя середніх верств населення, пенсійне, медичне страхування, практично не змінилися.

У 1980-х роках в США політика дерегулювання (обмеження державного втручання в підприємницьку діяльність) являла собою комплекс заходів, які спрямовані не на відмову від державного регулювання економіки, а на якісну зміну стратегії і пріоритетів. Умовою реалізації цієї політики став перерозподіл функцій регулювання між державою і бізнесом та зростання економічної свободи підприємців і послаблення бюрократичного тиску на підприємництво. Було зменшено кількість вимог та скасовано деякі правила, які застосовувалися до виробничої і ринкової діяльності, а саме: контроль над цінами на нафту; контроль за рівнем мінімальної заробітної плати тощо. Було послаблено вимоги до екологічних стандартів і охорони навколишнього середовища, а саме: до ступеня очищення води і повітря промисловими компаніями. Для зниження бюрократичного впливу на розвиток економіки і підвищення ефективності управління було прийнято заходи зі скорочення бюрократичного апарату і зменшення витрат на його утримання. Основним напрямком кредитно-грошової політики США в цей період стало антиінфляційне регулювання грошової маси і підтримка заходів Федеральної резервної системи щодо зменшення зростання грошової маси з метою стримування інфляції. Наприклад, індекс інфляції у 1980 р. становив 12,5 %, а в 1988 р. – 4,5 %. За цей же період рівень безробіття скоротився з 7 % до 5,4 % і було створено понад 17 млн. робочих місць. Зниження кредитних відсоткових ставок стимулювало населення купувати будинки і автомобілі, а у 1989 р. валовий національний продукт (ВНП) перевищив передкризовий рівень на 28 % [8].

На початку 1990-х років відбулося падіння соціального неоконсервативного руху, оскільки соціальні консерватори були розчаровані в спроможності республіканської партії задовольнити соціальні вимоги. Після завершення «холодної війни» з Радянським Союзом течія американського консерватизму не мали об'єктивного фундаменту для подальшого розвитку, але ці процеси ускладнили неоконсерватизм, а не зруйнували його. Неоконсерватори стали більш виваженими в методах політичної боротьби, розширили програму і прийняли документ «Контракт з Америкою». Як

наслідок, до середини 1990-х років неоконсерватори інтегрувалися в республіканську партію, а трансформаційні процеси в русі консерваторів кінця ХХ ст. створили умови для розвитку неоконсерватизму в сьогоденні.

Висновок. Досліджено і узагальнено інформацію про історичні аспекти розвитку неоконсерватизму (на прикладі рейганоміки) та використання її досягнень в економіці та політиці. Визначено, що результати економічної політики Р. Рейгана стали позитивним кроком на шляху досягнення високих показників в соціально-політичному і економічному житті США. Економічному розвитку сприяло успішне завершення структурно-технологічної перебудови економіки, стабілізація курсу долара і перехід до більш відкритого типу економіки. Однак не вдалося вирішити завдання бездефіцитного бюджету, оскільки скорочення витрат на соціальні цілі не компенсувало зростання військових витрат. На основі аналізу історичних аспектів розвитку неоконсерватизму, економічної політики американського уряду Рональда Рейгана, надано варіанти застосування економічної практики з метою розбудови економіки сьогодення.

Список використаних джерел

1. Рейган Р. Жизнь по-американски / Р. Рейган. – М. : Новости, 1992. – 752 с.
2. Панченко Ю. В. Спільне і відмінне в ідеології неоконсерватизму у Великій Британії та США / Ю. В. Панченко. – Сумська Старовина, 2007. – № 21/22. – С. 72–78.
3. Согрин В. В. Исторический опыт США / В. В. Согрин. – М. : Наука, 2010. – 581 с.
4. Bloom A. The Closing of the American Mind / A. Bloom. – New York, 1987. – 392 p.
5. Харц Л. Либеральная традиция в Америке / Л. Харц; пер. с англ., общ. ред., вступ. сл. и послесл. В. Согрина. – Москва : Прогресс, 1993. – 400 с.
6. Иванян Е. А. Рональд Рейган : хроника жизни и времени / Е. А. Иванян. – М. : Мысль, 1991. – 411 с.
7. Defense Policy in the Reagan Administration / Edited by William P. Snyder. Washington, DC : National Defense University Press, 1988. – 424 p.
8. Андрющенко А. М. Економічна теорія : навч. посіб. / А. М. Андрющенко, А. П. Бурляй, В. С. Костюк. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 520 с.

References

1. Reagan, R. (1992). *Zhizn po-amerikanski [Life in American]*. Moscow : Novosti [in Russian].
2. Panchenko, Yu. V. (2007). Spilne i vidminne v ideolohii neokonservatyizmu u Velykii Brytanii ta SShA [Common and different in the ideology of neo-conservatism in the United Kingdom and the United States]. *Sumska Starovyna – Sumy Ancient*, 21/22., 72–78 [in Ukrainian].
3. Sogrin, V. V. (2010). *Istoricheskiy opyt SShA [Historical experience of the USA]*. Moscow : Nauka [in Russian].
4. Bloom, A. (1987). *The Closing of the American Mind*. New York [in USA].

5. Kharts, L. (1993). *Liberalnaya traditsiya v Amerike [Liberal Tradition in America]* / (V. Sogrina, Trans). Moscow : Progress [in Russian].
6. Ivanyan, E. A. (1991). *Ronald Reygan: Khronika zhizni i vremeni [Ronald Reagan: A Chronicle of Life and Time]*. Moscow : Mysl. [in Russian].
7. William, P. (Eds.). (1988). *Defense Policy in the Reagan Administration*. Washington : National Defense University Press [in USA].
8. Andriushchenko, A. M., Burliai, A. P., Kostiuk, V. S. (2009). *Ekonomichna teoriia [Economic theory]: navch. posib*. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury [in Ukrainian].

G. O. Baranov

The analysis of historical aspects of neo-conservatism development (on the example of Reaganomics)

On the basis of the analysis of historical aspects of neo-conservatism development, the economic policy of the American government of Ronald Reagan, it is necessary to study the application of economic practice in order to use it in the development of the economy, as well as for the disclosure of the personality of Ronald Reagan. It should be noted that today there are few studies on this issue, and individual studies do not fully reflect the influence of Reaganomics on the history of the USA, Ukraine and the world as a whole. The urgency of the work consists in the need to study and engage economic, political, social methods and features in the management of the economy. The historiography of problems has been investigated and it has been proved that scientists, highly skilled specialists and reformers in the field of economics worked on some aspects of the creation and implementation of Reaganomics. Such experts and politicians as R. Reigan, M. Fridman, Y. Panchenko, F. Hayek and others made a significant contribution to the study of this problem. Significant contribution to the study of the foundations of political history of the United States was made by V. Sogrin. The works of V. Sogrin substantiate the periodization of US political history, taking into account the influence of the concept of neo-conservatism. Historical and political aspects of the formation and development of neo-conservation in the United States are revealed in the writings of A. Blum and L. Kharts.

Keywords: Reaganomics, neo-conservatism, economic theory.

Г. А. Баранов

Анализ исторических аспектов развития неоконсерватизма (на примере рейганомики)

На основе анализа исторических аспектов развития неоконсерватизма, экономической политики американского правительства Рональда Рейгана, исследуется применение экономической практики с целью использования ее в развитии экономики государства, а также для раскрытия личности Рональда Рейгана. Стоит обратить внимание, что на сегодняшний день мало

исследований по этой проблематике, а единичные исследования не в полной мере отражают влияние рейганомики на историю США, Украины и мира в целом. Актуальность работы заключается в необходимости изучения и задействования экономических, политических, социальных методов и особенностей в управлении экономики. Исследована историография проблематики и доказано, что над некоторыми аспектами создания и внедрения рейганомики работали ученые, высококвалифицированные специалисты и реформаторы в сфере экономики. Большой вклад в изучение этой проблематики сделали такие специалисты и политики, как Р. Рейган, М. Фридман, Ю. Панченко, Ф. Хайек и др. Значительный вклад в исследование основ политической истории США внес В. Согрин, в трудах которого обосновывается периодизация политической истории США с учетом влияния концепции неоконсерватизма. Исторические и политические аспекты формирования и развития неоконсерватизма в США раскрываются в трудах А. Блума и Л. Харца.

Ключевые слова: рейганомика, неоконсерватизм, экономическая теория.